

**Eesti
Õpilasesinduste
Liit**

Õppekavade visioondokument

Seisukoht

Sissejuhatus

Eesti haridussüsteem on rahvusvaheliselt tunnustatud oma kvaliteedi ja tulemuslikkuse poolest, kuid samal ajal seisame silmitsi mitmete sisuliste väljakutsetega. Õppekavade maht, õppimise killustatus, hindamissüsteemi mõju õpimotivatsioonile ning õpitava seos päriseluga on teemad, mis mõjutavad otseselt õppijate kogemust ja õpitulemuste kvaliteeti. Muutuv ühiskond, tehnoloogiline areng ning kasvav vajadus paindlike ja ülekantavate oskuste järele eeldavad, et ka haridussüsteem kohaneb ja areneb.

Käesoleva visioonidokumendi on koostanud Eesti Õpilasesinduste Liit eesmärgiga tuua esile õppijate vaade õppekavade arendamisele. Dokument lähtub põhimõttest, et õpilased on haridussüsteemi keskne osapool ning nende kogemus pakub väärtuslikku sisendit süsteemi parendamiseks. Eesmärk ei ole üksnes osutada kitsaskohtadele, vaid pakkuda ka sisulisi ja rakendatavaid ettepanekuid, mis toetavad õppimise kvaliteedi ja tähenduslikkuse kasvu.

Dokument keskendub eelkõige sellele, kuidas kujundada õppekavasid nii, et need toetaksid paremini õppijate arengut, motivatsiooni ja tulevikus vajalike oskuste kujunemist. Eraldi tähelepanu pööratakse nii ainevaldkondade sisulistele muudatustele kui ka aineülestele pädevustele ja õppimise korraldusele. Samuti käsitletakse hindamissüsteemi rolli õppimise kujundajana ning vajadust seda muuta.

Käesolev dokument koondab ettepanekuid, mis on mõeldud arutelu algatamiseks ja edasiseks arendamiseks koostöös haridusvaldkonna erinevate osapooltega. Eesmärk on toetada haridussüsteemi arengut suunas, kus õppimine on tähenduslik, õppijakeskne ning valmistab noori ette toime tulema nii tänapäeva kui ka tuleviku ühiskonnas.

Õppekavade visioonidokument on kinnitatud Liidu üldkoosolekul 4. aprillil 2026.

EÕEL-i haridusfilosoofia

Eesti Õpilasesinduste Liit lähtub seisukohast, et haridussüsteemi keskmes peab olema õppija kui aktiivne, arenev ja iseseisev indiviid. Haridus ei tohi piirduda üksnes teadmiste edastamisega, vaid peab toetama õppija võimet mõista, analüüsida ja rakendada õpitut tähenduslikes olukordades. Õppeprotsessi eesmärk ei ole pelgalt õpitulemuste

saavutamine, vaid tervikliku, kriitiliselt mõtleva ja ühiskonnas toime tuleva inimese kujunemine.

Õppimine peab olema tähenduslik ja seotud päriseluga. Õpilased omandavad teadmisi ja oskusi kõige tõhusamalt siis, kui nad tajuvad nende praktilist väärtust ning saavad neid rakendada erinevates olukordades. Seetõttu peab õppekava toetama probleempõhist, arutlevat ja rakenduslikku õpet, mis arendab nii ainealaseid teadmisi kui ka üldpädevusi, sealhulgas kriitilist mõtlemist, koostööoskust ja enesejuhtimist.

Oluliseks tuleb pidada ka õppija autonoomiat ja valikuvabadust. Haridus peab arvestama õppijate erinevate huvide, võimete ja arengutempodega ning pakkuma võimalusi individuaalsete õpiteede kujundamiseks. Õpilasel peab olema võimalus teha teadlikke valikuid oma õppimise suuna ja sisu osas, sest see suurendab nii motivatsiooni kui ka vastutust oma õpitee eest.

EÕEL rõhutab, et haridussüsteem peab toetama õpilaste heaolu ja vaimset tervist. Õppimine ei saa olla tulemuslik keskkonnas, kus domineerivad liigne surve, võrdlemine ja stress. Kool peab olema turvaline ja toetav keskkond, kus eksimine on loomulik osa õppimisest ning kus väärtustatakse arengut, mitte ainult tulemust.

Hindamine peab olema õppimist toetav ja arengule suunatud protsess. Selle roll ei ole üksnes tulemuste mõõtmine, vaid õppijale selge ja kasutatava tagasiside andmine, mis aitab tal oma õppimist teadlikult juhtida. Hindamissüsteem peab toetama sisemist motivatsiooni ning vältima liigset rõhku võrdlemisel ja sooritusel.

Haridus peab valmistama õppijaid ette ka kiiresti muutuvus ühiskonnas toimetulekuks. See tähendab, et lisaks ainealastele teadmistele tuleb süsteemselt arendada digipädevusi, rahatarkust, meediapädevust, enesejuhtimist ja sotsiaalseid oskusi. Haridus peab andma õppijale vajalikud tööriistad elukestvaks õppeks ning teadlike otsuste tegemiseks nii isiklikus kui ka ühiskondlikus elus.

EÕEL leiab, et haridussüsteem peab liikuma suunas, kus rõhk on õppija arengul, heaolul ja tähenduslikul õppimisel. Haridus peab olema paindlik, kaasav ja tulevikku suunatud ning toetama iga õppija kujunemist iseseisvaks, vastutustundlikuks ja aktiivseks ühiskonnaliikmeks.

Ettepanekud

Üldised ettepanekud

1. Kohustusliku õppekava mahu vähendamine

Kohustuslike teemade ja õpitulemuste mahtu tuleb vähendada kõigis kooliastmetes, et võimaldada süvitsi õppimist ning vältida olukorda, kus õppetöö keskendub materjali kiirustades läbimisele. Praegune õppekava soosib sageli faktiteadmiste omandamist ilma piisava ajata nende mõtestamiseks, seoste loomiseks ja rakendamiseks. Õppekava mahu vähendamine looks võimaluse keskenduda tuumteadmistele ja -oskustele, võimaldades õpetajatel käsitleda teemasid põhjalikumalt ning kohandada õpet õppijate vajaduste järgi. See toetab õppimise kvaliteeti, vähendab õpilaste koormust ning aitab kaasa sisulisema ja püsivama teadmise kujunemisele.

2. Õpilaste valikuvabaduse suurendamine ja individuaalsete õpiradade toetamine

Valikainete ja paindlike õpiteede osakaalu tuleb suurendada, et pakkuda õpilastele rohkem võimalusi kujundada oma õpiteed vastavalt huvidele, võimetele ja tulevikuplaanidele. Praegu on õppekava ülesehitus suuresti standardiseeritud, mistõttu ei arvesta see piisavalt õppijate erinevustega ega võimalda neil oma tugevusi teadlikult arendada. Paindlikum süsteem (ka põhikooli astmes), kus õpilasel on võimalik teha sisulisi valikuid ka õpingute käigus, toetab motivatsiooni, enesejuhtimist ja vastutust oma õppimise eest. Individuaalsed õpirajad aitavad siduda haridust paremini nii õpilase isiklike eesmärkide kui ka ühiskondlike vajadustega.

3. Õppe sisu ja õpiväljundite sidumine praktilise ja päriselulise rakendusega

Õpitav tuleb süsteemselt siduda päriseluliste olukordade ja probleemidega, et suurendada õppimise tähenduslikkust ning aidata õpilastel mõista õpitava väärtust. Õpiväljundid peaksid kirjeldama mitte ainult teadmiste omandamist, vaid ka oskust neid rakendada erinevates kontekstides, sealhulgas igapäevaelus ja tulevases tööelus. Praegu jääb õpitav sageli abstraktseks ja kontekstist eraldatuks, mis vähendab motivatsiooni ning arusaama selle vajalikkusest. Päriseluliste seoste loomine aitab kujundada praktilisi oskusi, toetab sügavamat õppimist ning valmistab õppijaid paremini ette iseseisvaks toimetulekuks.

4. Ainetevahelise lõimimise süsteemne tugevdamine

Õppekavas tuleb luua selged ja rakendatavad mehhanismid ainetevaheliseks lõimimiseks, näiteks ühiste teemade, projektide või integreeritud kursuste kaudu. Praegu toimub lõiming sageli juhuslikult ning sõltub üksikute õpetajate initsiatiivist, mistõttu jääb selle mõju ebaühtlaseks. Süsteemne lõimimine aitab õpilastel näha seoseid erinevate ainevaldkondade vahel ning kujundada terviklikku arusaama maailmast. See toetab ka komplekssete probleemide lahendamise oskust, mis eeldab mitme valdkonna teadmiste ühendamist.

5. Mitteformaalse ja informaalse õppe arvestamine

Luu tuleb ühtsed ja selged põhimõtted, mille alusel arvestatakse kooliväliselt omandatud teadmisi ja oskusi, näiteks huvihariduses, vabatahtlikus töös või iseseisvates projektides. Praegu ei ole selline õppimine süsteemselt tunnustatud, kuigi see võib anda olulise panuse õppija arengusse. Mitteformaalse ja informaalse õppe arvestamine aitab väärtustada õppimist laiemalt ning motiveerib õpilasi oma huvisid ja algatusi arendama. Samuti aitab see siduda formaalset haridust paremini õpilaste tegeliku elukogemuse ja õpimotivatsiooniga.

6. Kaasaegsete õpivahendite, sealhulgas tehisaru, lõimimine õppesse

Õppetöösse tuleb teadlikult ja eesmärgipäraselt lõimida haridustehnoloogiat ning tehisaru lahendusi, keskendudes nende kasutamisele õppimise toetamiseks. Tehnoloogia ei tohiks asendada õpetajat ega õppimisprotsessi, vaid seda rikastada, võimaldades paremat ligipääsu infole, individuaalsemat õppimist ja tõhusamat koostööd. Samal ajal tuleb arendada õpilaste oskust kasutada tehnoloogiat kriitiliselt ja vastutustundlikult. Süsteemne lähenemine aitab vältida juhuslikku ja pealiskaudset kasutust ning tagab tehnoloogia sisulise väärtuse õppimises.

7. Kaasata õppetöösse väliseid partnereid ja praktilisi väljundeid

Õppetöösse tuleb rohkem kaasata valdkonna spetsialiste, ettevõtteid, organisatsioone ja avalikke asutusi, et siduda õppimine reaalse elu ja töömaailmaga. Õpilastele tuleb luua võimalusi praktilisteks väljunditeks, näiteks projektideks, esitlusteks, näitusteks, koostööalgatusteks ja muude avalike tegevuste vormideks. See muudab õppimise elulähedasemaks, suurendab motivatsiooni ning aitab paremini mõista erinevaid karjäärivõimalusi ja ühiskonna toimimist.

8. Rakendada suuremas mahus haridusinnovaatilisi õppevorme

Projektõppe, probleemipõhise õppe ja teiste aktiivõppe meetodite osakaalu tuleb suurendada kõigis kooliastmetes. Need lähenemised eeldavad õppijalt aktiivset osalemist, iseseisvat mõtlemist ja koostööd, mis toetab sügavamalt ja püsivamat õppimist. Innovaatilised õppevormid aitavad vähendada passiivset teadmiste vastuvõtmist ning kujundavad oskusi, mida on vaja nii edasises õppes kui ka tööelus.

9. Õppekava arendamise regulaarsuse, kaasavuse ja teaduspõhisuse tagamine

Õppekava arendamine ja uuendamine peab toimuma regulaarselt ning tuginema nii teadusuuringutele kui ka hariduspraktika kogemusele. Praegu tehakse muudatusi sageli pika intervalliga, mistõttu ei jõua õppekava piisavalt kiiresti reageerida ühiskondlikele ja tehnoloogilistele muutustele. Õppekava uuendamise protsess peab olema süsteemselt kaasav, hõlmates õpilasi, õpetajaid, koolijuhte ja teisi haridusvaldkonna osapooli. See aitab tagada, et tehtavad muudatused on sisuliselt põhjendatud ning arvestavad eri osapoolte kogemuste ja vajadustega. Lisaks tuleb luua mehhanismid õppekava mõju regulaarseks hindamiseks, et analüüsida, kuidas muudatused tegelikult õppetöös toimivad.

Hindamissüsteemi visioon

Hindamine ei ole pelgalt vahend õpitulemuste fikseerimiseks, vaid üks olulisi aspekte, mis kujundab õppimise olemust, õpilaste motivatsiooni ja kogu koolikogemust. Hindamissüsteem mõjutab otseselt seda, kas õppimine on suunatud teadmiste mõtestamisele ja oskuste arendamisele või piirdub tulemuste saavutamise ja hinnete kogumisega. Seetõttu peab hindamine olema teadlikult kujundatud viisil, mis toetab õppija arengut, eneseregulatsiooni ja sisemist motivatsiooni.

Hindamine on eelkõige pidev protsess, mille eesmärk on anda õppijale arusaadavat ja kasutatavat tagasisidet tema arengu kohta. See peab aitama vastata küsimustele, kus õppija parasjagu on, mida ta juba oskab ning millised sammud aitavad tal edasi liikuda. Selline lähenemine eeldab, et hindamine ei piirdu üksikute kontrollmomentidega, vaid on orgaaniline osa igapäevasest õppeprotsessist, kus tagasiside ja õppimine on omavahel tihedalt seotud.

Oluline on ka see, et hindamissüsteem toetaks õpilaste sisemist motivatsiooni õppida. Kui hindamine keskendub peamiselt võrdlemisele, tulemustele ja eksimuste karistamisele,

võib see vähendada õppimise tähenduslikkust ning suunata õpilasi vältima riske ja keskenduma miinimumi täitmisele. Seevastu arengule suunatud ja toetav hindamine loob keskkonna, kus eksimine on loomulik osa õppimisest ning väärtustatud on nii pingutus kui ka edasiminekuks.

Hindamine peab olema ka õppijat kaasav protsess. Õpilane ei tohiks olla hindamise objekt, vaid aktiivne osaline, kes mõistab hindamiskriteeriume, oskab oma õppimist analüüsida ning kasutada saadud tagasisidet edasiste otsuste tegemisel. Enesehindamise ja kaaslaste tagasiside süsteemne rakendamine aitab kujundada vastutust oma õppimise eest ning arendada oskusi, mis on vajalikud elukestvaks õppeks.

Lisaks peab hindamissüsteem olema mitmekesine ja õiglane, arvestades õppijate erinevaid vajadusi, eelteadmisi, võimeid ja õppimise tempot. Ühekülgne keskendumine testidele ja numbrilistele hinnetele ei kajasta piisavalt õppija tegelikke oskusi ega arengut. Seetõttu tuleb väärtustada erinevaid hindamisviise, mis võimaldavad õppijal näidata oma teadmisi ja oskusi mitmel viisil.

Alljärgnevalt on toodud ettepanekud Eesti koolide hindamiskultuuri parandamiseks:

- 1. Hindamise keskne eesmärk peab nihkuma tulemuste mõõtmiselt õppimise toetamisele.**

Hindamist tuleb käsitleda pideva protsessina, mis annab infot õppija arengu kohta ja suunab tema edasist õppimist, mitte ainult ei fikseeri saavutatud taset.

- 2. Õppimist toetav ehk kujundav hindamine tuleb muuta õppeprotsessi lahutamatuks osaks kõigis ainetes.**

See peab seisnema pidevas tagasisides ja õppe kohandamises, mitte üksikutes „kujundavateks” nimetatud hindamissituatsioonides.

- 3. Numbrilise hindamise osakaalu tuleb vähendada või sellest järk-järgult loobuda.**

Numbriline hinne ei anna piisavat infot õppija arengu kohta, võib vähendada sisemist motivatsiooni ning suunata tähelepanu õppimise sisult tulemusele. Iga hinne peab olema toetatud sisulise tagasisidega.

- 4. Tagasiside peab olema konkreetne, arusaadav ja suunatud edasistele sammudele.**

Õppija peab igast hindamisolukorrast selgelt mõistma, mida ta tegi hästi, mida tuleb parandada ja kuidas edasi liikuda.

5. Õpilased tuleb aktiivselt kaasata hindamisprotsessi enese- ja kaaslaste hindamise kaudu.

See aitab kujundada eneseregulatsiooni, vastutust oma õppimise eest ning paremat arusaama hindamiskriteeriumidest.

6. Hindamissüsteem peab toetama õpilaste sisemist motivatsiooni.

Rõhk peab olema arengul ja pingutusel, mitte üksnes tulemusel. Vältida tuleb liigset sotsiaalset võrdlemist, mis võib vähendada autonoomiat ja õppimise tähenduslikkust.

7. Hindamisviise tuleb mitmekesistada, et paremini kajastada erinevaid oskusi ja pädevusi.

Suurendada tuleb projektide, esitluste, uurimistöde ja praktiliste ülesannete osakaalu ning vähendada olukordi, kus hinnang kujuneb üheainsa kontrollitöö põhjal.

8. Tagasiside peab jõudma õppijani õigeaegselt.

Õppija peab saama oma õppimist koheselt kohandada. Hindamine tuleb siduda õppeprotsessiga ning õppijale tuleb anda võimalus oma töid parandada ja edasi arendada.

9. Hindamiskriteeriumid ja ootused peavad olema enne hindamist selgelt kommunikeeritud.

See suurendab õiglustunnet, toetab enesehindamist ning muudab õppimise eesmärgistatumaks.

10. Hindamine peab täitma nii õppija arengu toetamise kui ka süsteemse valikufunktsiooni rolli, kuid nende tasakaal tuleb nihutada õppimise kasuks.

Kokkuvõttev hindamine peab tuginema kujundava hindamise käigus kogutud mitmekülgsel infole, mitte üksikutele sooritustele.

Kokkuvõte

Eesti haridussüsteemi edasine areng eeldab teadlikku liikumist suunas, kus õppimine on tähenduslik, õppijakeskne ja seotud päriseluliste vajadustega. Käesolevas dokumendis esitatud ettepanekud näitavad, et õppekavade arendamisel tuleb senisest enam keskenduda õppija arengule, mitte ainult õpitulemuste saavutamisele. Õppekava peab looma eeldused süvitsi õppimiseks, seoste loomiseks ja teadmiste rakendamiseks, mitte soodustama materjali pealiskaudset läbimist.

Oluline muutus on vajadus suurendada õppekava paindlikkust ja õppijate valikuvabadust. Individuaalsed õpirajad, praktilise õppe tugevdamine ning õppe sidumine reaalse elu ja ühiskondlike teemadega aitavad muuta õppimise tähenduslikumaks ja motiveerivamaks. Samuti on vaja süsteemselt arendada aineüleseid pädevusi, nagu kriitiline mõtlemine, enesejuhtimine, koostööoskus ning toimetulek digitaalses ja kiiresti muutuv keskkonnas.

Ainevaldkondade tasandil on selge vajadus liikuda teadmiste edastamiselt nende rakendamise suunas. Õpe peab toetama arutlemist, probleemilahendust ja aktiivset osalust ning pakkuma õpilastele võimalusi kasutada oma teadmisi praktikas. Samal ajal tuleb tugevdada õppe seotust tänapäevaste ühiskondlike väljakutsetega, et kujundada teadlikke, vastutustundlikke ja aktiivseid kodanikke.

Hindamissüsteemi roll õppimise kujundajana on keskse tähtsusega. Hindamine peab toetama õppija arengut, andma selget ja kasutatavat tagasisidet ning aitama kujundada oskust oma õppimist juhtida. Vajalik on liikuda suunas, kus hindamine ei keskendu üksnes tulemuste mõõtmisele, vaid toetab pidevat õppimisprotsessi ja õppija motivatsiooni.

Haridussüsteemi arendamine peab olema järjepidev, kaasav ja teaduspõhine protsess. Õppekavade uuendamisel tuleb arvestada nii ühiskondlike muutuste kui ka õppijate kogemusega, et kujundada haridus, mis on paindlik, ajakohane ja tulevikku suunatud. Selline lähenemine loob eeldused haridussüsteemiks, mis toetab iga õppija kujunemist iseseisvaks, kriitiliselt mõtlevaks ja aktiivseks ühiskonnaliikmeks.

Ainevaldkondade kaupa esitatud ettepanekud on koondatud eraldi lisasse, mis on mõeldud töödokumendina õppekava arendajatele ja aineekspertidele.

Lisa: Ettepanekud ainevaldkonniti

1. **Suurendada tekstiloome, arutelude ja avaliku esinemise osakaalu õppetöös.** Igas kursuses tuleb ette näha regulaarsed kirjalikud ja suulised väljundid, näiteks esseed, arutelud ja esitlused. Käsitletavad teemad tuleb teadlikult siduda tänapäevaste ühiskondlike küsimustega, et arendada õpilaste kriitilist mõtlemist ja argumenteerimisoskust.
2. **Toetada aktiivset lugemiskultuuri.** Vähendada tuleb kohustusliku kirjanduse mahtu ning suurendada vähemalt osaliselt õpilaste valikuvabadust, näiteks teemapõhiste valikute kaudu. Lugemist tuleb suunata arutelude, analüüsi ja isiklike seoste loomise kaudu, mitte ainult sisu kontrollimisele.
3. **Lõimida meediapädevus süsteemselt õppetegevusse.** Käsitleda tuleb allikakriitikat, valeinfot, algoritmide mõju ja meediatarbimise harjumusi. Õpilasi tuleb õpetada infot aktiivselt analüüsima, võrdlema ja hindama, mitte ainult seda tarbima.
4. **Viia võimalikult suur osa võõrkeeleeõppest läbi sihtkeeles.** Õppetöös tuleb kasutada diferentseeritud keelekasutust vastavalt õpilaste tasemele. Järjepidevalt tuleb rakendada autentseid keelematerjale, näiteks artikleid, videoid ja vestlussituatsioone, et arendada praktilist keeleoskust.
5. **Suunata võõrkeeleeõpe suhtlusoskuste arendamisele.** Suurendada tuleb suulise keelekasutuse osakaalu ning vähendada grammatika isoleeritud drillimist. Grammatikateadmised tuleb siduda praktilise keelekasutusega, näiteks dialoogide, arutelude ja rollimängude kaudu.
6. **Siduda matemaatikaõpetus süsteemselt päriseluliste probleemidega.** Õppetöös tuleb rohkem käsitleda finantskirjaoskust, andmeanalüüsi ja statistikat. Suurendada tuleb rakenduslike ja avatud ülesannete osakaalu, kus õpilane peab selgitama oma lahenduskäiku. Õpilasi tuleb julgustada lahendusi põhjendama, analüüsima ja võrdlema erinevaid lähenemisviise.
7. **Suurendada loodusainetes praktiliste ja laboratoorsete tööde osakaalu.** Igas kursuses tuleb kehtestada minimaalne praktiliste tööde maht. Teaduslikku mõtlemist tuleb arendada hüpoteeside püstitamise, katsete kavandamise, andmete analüüsimise ja järelduste tegemise kaudu.
8. **Suurendada demokraatiahariduse mahtu.** Süsteemselt tuleb käsitleda riigi toimimist, kodanikuõigusi ja -kohustusi ning maksu- ja õigussüsteemi praktilisel

- tasandil. Õpe tuleb siduda reaalse eluga, näiteks simulatsioonide ja juhtumianalüüside kaudu.
9. **Lõimida õppetõesse aktuaalseid ühiskonnaprobleeme.** Käsitleda tuleb selliseid teemasid nagu kliimamuutused, tehnoloogia ja geopoliitika ning arendada argumenteerimisoskust struktureeritud arutelude ja debattide kaudu. Õpilasi tuleb õpetada oma seisukohti põhjendama ja kriitiliselt hindama.
  10. **Tugevdada inimeseõpetuses seksuaalhariduse sisu.** Teemat tuleb käsitleda terviklikult, hõlmates suhteid, nõusolekut, turvalisust ja identiteeti. Õpetus peab olema teaduspõhine, ajakohane ja õpilaste arengutasemele sobiv.
  11. **Suurendada kunstiainetes praktilise loometöö osakaalu.** Loovülesanded tuleb siduda õpilaste isiklike kogemuste ja ühiskondlike teemadega. Luua tuleb rohkem võimalusi tööde avalikuks esitamiseks, näiteks näituste ja kontsertide kaudu, et suurendada õppe tähenduslikkust.
  12. **Toetada kehalises kasvatuses õpilase individuaalset arengut.** Normipõhine hindamine tuleb asendada personaalse arengu jälgimisega. Pakkuda tuleb mitmekesiseid liikumisvõimalusi, mis arvestavad õpilaste huve ja võimeid.
  13. **Siduda liikumisõpetus teadlikult õpilaste igapäevaelu ja heaoluga.** Käsitleda tuleb liikumise rolli vaimses ja füüsilises tervises. Õpilasi tuleb süsteemselt julgustada liikuma ka väljaspool koolikeskkonda, toetades iseseisvate liikumisharjumuste kujunemist ja teadlike valikute tegemist.
  14. **Muuta informaatika vähemalt ühes kooliastmes kohustuslikuks.** Kehtestada tuleb selged digipädevuste miinimumstandardid, sealhulgas infootsingu, andmekaitse ja digisuhtluse valdkonnas.
  15. **Muuta karjääriõpetus kohustuslikuks ja sisuliselt tugevamaks.** Karjääriõpetus tuleb siduda töömaailma, eneseanalüüsi ja haridusvalikutega. Õpilastele tuleb pakkuda praktilisi kogemusi, näiteks töövarjutamist, projekte ja koostööd ettevõtetega.
  16. **Pakkuda õppekavas laialdasemalt eetika- ja filosoofiaõpetuse algteadmisi.** Keskenduda tuleb arutlemisele, väärtusküsimustele ja kriitilisele mõtlemisele. Teemad tuleb siduda igapäevaelu ja ühiskondlike dilemmadega.
  17. **Tagada vaimse tervise ja heaolu süsteemne käsitus kogu õppeprotsessis.** Vaimse tervise ja heaolu teemad tuleb lõimida erinevatesse õppeainetesse ja

koolikultuuri. Õpilastele tuleb õpetada praktilisi oskusi, näiteks stressijuhtimist, emotsioonide mõistmist ja abi otsimist.

18. Arendada süsteemselt õpilaste enesejuhtimise, koostöö- ja suhtlemisoskusi.

Ajaplaneerimine, eesmärkide seadmine, refleksioon ning koostöö- ja suhtlemisoskused tuleb teadlikult lõimida erinevatesse õppeainetesse ja projektidesse.